

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ імені АНДРІЯ МАЛИШКА**

КАФЕДРА КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

УКРАЇНСЬКА МОВА ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА В УКРАЇНІ І СВІТІ

*Всеукраїнська науково-практична конференція
до Дня української писемності й мови*

27 жовтня 2023 року

Київ – 2023

УДК 80.06

У 34

*Схвалено рішенням Вченої ради УДУ імені М.П. Драгоманова
(протокол № 4 від 30 листопада 2023 року)*

Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі:
Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції /відп. ред.
С.В. Шевчук, відп. за випуск Ю.Б. Виноградова, О.В. Дияк. К.: Вид-во
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
2023. 110 с.

У збірнику вміщено доповіді мовознавців, молодих учених і студентів, які брали участь у конференції. Тематика доповідей охоплює питання мовної політики в Україні, аспекти професійної комунікації в сучасній освіті, проблеми лексикології, морфології, термінології та фразеології української мови.

Для аспірантів, студентів-філологів, учителів української мови загальноосвітніх шкіл та гімназій.

Редакційна колегія:

Шевчук Світлана Володимирівна, завідувач кафедри культури української мови, академік НАН ВО України, кандидат філологічних наук, професор – **відповідальний редактор;**

Виноградова Юлія Борисівна, старший викладач кафедри культури української мови – **відповідальний секретар;**

Глущик Сергій Васильович, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук – **модератор;**

Дияк Олена Володимирівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук – **відповідальний секретар;**

Лобода Тетяна Михайлівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат педагогічних наук.

© Автори статей, 2023

© Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, 2023

3. Німчук В. Періодизація як напрям дослідження генези та історії української мови. «Мовознавство», 1997, № 6; 1998, № 1.
4. Німчук В. Проблеми українського правопису ХХ - початку ХХІ ст./ В. В. Німчук; НАН України, Ін-т укр. мови. К., 2002. 112 с.
5. Сушко Р., Левицький М. Хроніка нищення української мови. К., 2013. 80 с.
6. Український палімпсест. Оксана Забужко в розмові з Ізою Хруслінською». К: КОМОРА, 2014. 408 с.
7. Шахматов О., Кримський А. Нариси з історії української мови та хрестоматія з письменської староукраїнщини XI–XVIII вв. К., 1922.
8. Як боролися з українською мовою. Хроніка заборон за 400 років (Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/digest/2012/07/3/89519/>)
9. Мозер М. Причинки до історії української мови. Вид. 3-тє. Вінниця, 2011.
10. Moser M. New Contributions to the History of the Ukrainian Language. Edmonton, Toronto, 2016.
11. Shevelov G.Y. A Historical Phonology of the Ukrainian Language. Heidelberg, 1979 (укр. переклад: Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. Харків, 2003).
12. Shevelov G.Y. Standard Ukrainian. In: Encyclopedia of Ukraine. (This article originally appeared in the Encyclopedia of Ukraine, vol. 5 (1993).

Світлана Шевчук,

*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ*

УКРАЇНІЗАЦІЯ ВІЙНОЮ: ОСВІТА ТА МОВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Українська освіта в умовах війни та відбудови вимагає докорінних змін. Воєнний стан у країні зумовив перегляд формату онлайн-освіти: діти-біженці мають можливість учитися не лише зі своїми вчителями, а також інших навчальних закладах України та за її межами. Ба більше, окремі онлайн школи

забезпечили усім охочим безкоштовне навчання на їхніх платформах і отримання документа про освіту державного зразка.

Війна Росії проти України змінила підходи до вивчення цілої низки предметів: зі шкільних програм вилучено твори російських Авторів, хоча деяких залишили – Михайла Булгакова «Собаче серце», твір Ільфа і Петрова «12 стільців». Члени експертної комісії з зарубіжної літератури наполягають на повному вилучення текстів російських авторів з навчальних програм. У відкритому листі вони заявили, що присутність у шкільній програмі російських літераторів «не лише перекреслює роботу та позицію робочої групи та експертної комісії, а й спаплюжує пам'ять тисяч загиблих українських патріотів та жертв російської агресії» [1].

Змін також зазнали програми з історії, географії, основ здоров'я, предмета «Захист України». У програмі «Основи здоров'я» додано відомості про ризик воєнного часу, сигнали оповіщення населення, дії під час повітряної тривоги, поводження з вибухонебезпечними і незнайомими предметами. У програмі з географії переглянуто обсяг навчального часу на вивчення країн з огляду на російську війну з Україною.

У вищих навчальних закладах міркують над тим, як підготувати висококваліфікованих фахівців, які будуть відновлювати країну після перемоги. Уже нині студенти вищих навчальних закладів активно допомагають українським військовим: фізики розробляють і збирають дрони, правники надають юридичні консультації переселенцям, психологи – посттравматичну допомогу, кухарі готують їжу прямисінько на фронт. Міністерство освіти і науки України переглядає та глибоко аналізує програм навчальних закладів на наявність проросійських наративів, які викликають серед українців обурення і злість.

Єднання українського суспільства на тлі війни різко вплинуло на ставлення до української мови: 83% громадян України виступають за те, щоби українська мова була єдиною державною мовою в Україні. Згідно з опитуванням, така думка є домінантною в усіх вікових та мовних групах, а

також в усіх регіонах. Російська агресія рекордно швидко дерусифікує українців. Російськомовні переходять на спілкування українською в побуті. У липні Інститут поведінкових досліджень при American University Kyiv [2] проаналізував поведінку людей в регіонах після вторгнення Росії в регіонах, які найбільше постраждали від рашистів та наразі перебувають на підконтрольній Україні території: це Дніпропетровська, Житомирська, Запорізька, Київська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Чернігівська області та м. Київ. Після початку великої війни українською почали розмовляти більше мешканців кожного з регіонів, їх частка зросла з 20% до 42%, а в деяких (Дніпропетровській, Харківській, Запорізькій) цей показник зріс удвічі.

Ще донедавна знайти спортивну секцію з українськомовним тренером було майже не реально. Нині батьки відмовляються від спортзалу, а тренери почали вивчати українську мову. Російська мова здебільшого стає мовою приватного спілкування, а з публічного поля, освіти, культури йде назавжди. Нині відбувається справжня широка дерусифікація чи, радше, десоветизація України.

У Національному університеті «Києво-Могилянська академія» заборонили спілкування російською мовою, тобто відбулося оновлення правил внутрішнього розпорядку в університеті. Ця заборона повністю синхронізується з вимогами ст. 21 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», де визначено, що мовою освітнього процесу є державна. Трудовий колектив університету та профспілка виступили проти спілкування російською мовою – мовою країни агресора – в позанавчальний час: на перервах, у спортивній залі, книгозбірні, тощо. Ця заборона не передбачає ніяких каральних санкцій. До речі, ректорат Харківського національного університету імені Василя Каразіна ухвалив рішення про введення посади мовного омбудсмена на громадських засадах. Це рішення захищає здобувачів освіти – отримати освітній процес державною мовою. За словами уповноваженого із захисту державної мови Тараса Кременя:

«В умовах повномасштабного вторгнення українська мова стала нашою лінією оборони, спротиву. Мовою наших майбутніх переможних досягнень» [3].

Та чи все так ідеально у закладах вищої освіти? На жаль, ні. І до сьогодні не відмінили наказу Міністерства освіти і науки України (міністром був Сергій Квіт) про обов'язковість вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» здобувачами вищої освіти, а нинішня ситуація спонукала б вивчати українську мову впродовж життя.

Коли писалася ця стаття, з'явилося повідомлення про революційну освітню реформу, яку ніби вже й обговорили з громадськістю. А враження складається таке, що її готували утаємничено, у бункері. «Складається враження, що владці просто вирішили побавитися в піар – ігри, експериментуючи над школярами і вчителями, студентами та викладачами» [4]. Певно, вирішили виконати настанову Віцепрем'єр-міністра України з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій Михайла Федорова, який свого часу сказав: «Наша задача, щоб освіта стала новою попкультурою, а освітяни були «рокзірками», про яких розказували б блогери».

Які ж ідеї задекларовано в цій освітній реформі:

- заборонити університетам мати у своїй структурі коледжі як відокремлені підрозділи. Це зумовить знищення центрів освіти (спочатку дозволяємо, потім забороняємо);

- надання змоги для здобувачів-контрактників навчатися від 3 до 8 років, тобто самостійно вибирати кредити ЄКТС. Важко уявити собі організацію навчального процесу, я вже не говорю про роботу викладачі за умови еної кількості програм;

- вступ на загальну галузь і вивчення загальних курсів упродовж 2-х років, а потім обрання спеціальностей;

- скасування заочної і вечірньої форми освіти як минулого рудименту, а також уведення обов'язкового відпрацювання для випускників закладів вищої освіти. Звичайно ж, заочна й вечірня форми навчання потребують суттєвого

удосконалення, але виникає питання, як організувати дистанційне навчання для осіб, які працюють або воюють;

- фінансування закладів вищої освіти відповідно до коштів, які прийдуть за здобувачами. Та на такі спеціальності, як фізика, астрономія уже нині не вступають, то вихід один – або їх взагалі закрити, або батькам доплачувати за навчання їхніх дітей на непрестижних спеціальностях.

Звичайно, така освітня реформа мала б спочатку обговорюватися з громадськістю, представниками різних галузей, щоби були певні напрацювання. Лише після цього апробувати через пілотні проєкти, а потім лише ухвалення законів і зrealізація. А так всі ці новації призведуть до знищення національної системи освіти. На моє переконання, не можна все і зразу реформувати: до прикладу, спочатку удоскональте вечірню форму навчання, а потім беріться за заочну.

Що в цій ситуації мають робити викладачі закладів вищої освіти? Активно долучатися до обговорення, не мовчати, бо реформи роблять ті, хто не працював жодного дня у навчальному закладі.

Не втрачаймо оптимізму, працюймо наполегливо, послідовно, підтримуймо воїнів ЗСУ. Бо боронити свою країну від агресора можна не лише зброєю, а й словом. Те, що російські військові чи диверсанти не знають української, – дозволило їх ідентифікувати серед своїх. Пильнуймо та дбаймо про нашу мову та писемність, бо вони об'єднують нас в одну нездоланну спільноту.

ЛІТЕРАТУРА

1. <https://www.dw.com/uk/skola-bez-vsogo-rosijskogo-ak-vijna-vplinula-na-skilni-programi/a-62982282>
2. <https://forbes.ua/lifestyle/viy-na-i-mova-rosiyska-agresiya-rekordno-shvidko-derusifikue-ukraintsiv-tse-khorosha-mozhivist-dlya-biznesu-24092022-8567>
3. <https://www.radiosvoboda.org/a/kremin-pro-povnu-zaboronu-rosiyskoyi-v-mohylyantsi/32247277.html>

4. https://nubip.edu.ua/node/136415?fbclid=IwAR3r2VTP_YTWdZm1d4Gm48eMp2v81Vj3IGXau5W6EhMmRqtHtwj70ZjL4DA

Світлана Юлдашева,

Єлизавета Тиць

Національна академія внутрішніх

справ, м. Київ

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ У СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Робота кожного працівника поліції нерозривно пов'язана з успішним використанням умінь та навичок у встановленні контакту з представниками різних верств населення. Одним із основних показників рівня професіоналізму поліцейського є вміння ефективно та грамотно спілкуватися із громадянами, колегами, представниками засобів масової інформації тощо.

Спілкування – процес обміну інформацією, думками, почуттями та ідеями між людьми, що може виражатися через мову, жести, міміку, письмово або за допомогою комунікаційних технологій. Для поліцейських спілкування є інструментом виконання функціональних обов'язків та виступає основним засобом реалізації всіх сторін правоохоронної діяльності. Саме тому працівникам поліції необхідно знати як загальні закономірності спілкування, так і особливості їх проявів у конкретних умовах службової діяльності, володіти технологіями та психотехніками спілкування, тобто бути здатними ефективно взаємодіяти з оточуючими в системі міжособистісних стосунків [1, с. 4].

Професійному спілкуванню поліцейського притаманний особливий ряд ознак: процес спілкування реалізується в режимі права та правовідносин; наявність ситуативної конфліктності, напруженості та протиборства;